

گزارش برگزاری روز جهانی شهرسازی

محمدرضا راهنما

کارشناس ارشد عمران، عضو شورای دبیران

اما می‌توان آن‌ها را به دیگر کلان شهرهای کشور نیز تعمیم داد. پس از تنفس و پذیرایی در نشست تخصصی، مهندس جواد بهادری معاون معماری و شهرسازی شهرداری شیراز و دکتر امیرحسین جمشیدی رییس دفتر فنی استانداری فارس و سخنرانان مهمان به پرسش‌ها و انتقادهای حاضران پاسخ دادند که بیش‌تر درباره‌ی دشواری‌های شهرسازی و کمبود سرانه‌های شهری بود؛ از جمله یکی از مهندسان شهرساز با انتقاد از شهرداری اظهار داشت که چرا با وجود کافی نبودن فضاهای باز شهری که در هنگام رویدادهای طبیعی مانند زلزله و سیل و ... مورد نیاز است، و این‌که یکی از فضاهای باز زیبا و دلپذیر در شیراز، و تنها فضای باز شرقی ابتدای بلوار معالی‌آباد در آن انبوهی برهم‌گذرها است، شهرداری شیراز در آن‌جا مجوز ساختمانی بلند با کاربری تجاری، اداری داده است. ایشان از مقامات شورای شهر و شهرداری خواست که این مجوز را حتی با پرداخت خسارت هم که شده، باطل کنند که این اظهارنظر با کف زدن حضار مورد تأیید همه قرار گرفت. با توجه به این‌که طبق صحبت‌های سخنرانان، توسعه‌ی پایدار شهری به سه عامل مردم، مدیریت شهری و کارشناسان یعنی مشاوران قوی نیازمند است، به نظر می‌رسد باید شورای شهر و شهرداری نظر مردم و کارشناسان را هم در دادن مجوز برای هر طرح عمرانی در نظر بگیرند تا بتوانند اعتماد شهروندان را دوباره به دست آورند.^۱

۱. در میان رشته‌های هفت گانه‌ی قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان، آن‌چه در دهه‌های اخیر کم‌تر به آن‌ها توجه شده، شهرسازی و ترافیک است که از بنیان‌های توسعه‌ی پایدار به شمار می‌آیند.

صبح روز پنجشنبه ۱۴ آذر ماه ۱۳۹۸ به مناسبت روز جهانی شهرسازی، سمیناری به کوشش دانشکده‌ی هنر و معماری و سازمان نظام مهندسی ساختمان فارس در آن دانشکده برگزار شد که با وجود اهمیت راهبردی آن، استقبال از آن اندک بود.

در این سمینار پس از خوش‌آمدگویی دکتر محمدرضا بذرگر رییس دانشکده و مهندس مرتضی سیف‌زاده رییس سازمان، دکتر محمود رضایی معاون هماهنگی امور عمرانی استانداری درباره‌ی اهمیت شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری در توسعه‌ی پایدار کشور مفصل صحبت کرد.

آن‌گاه دو سخنران مهمان، دیدگاه‌های خود را ارائه دادند.

۱- مهندس احمد سعیدنیا درباره‌ی نقش حقوق شهروندی در برنامه‌ریزی شهری سخن گفت و یادآور شد که بدون توجه به حقوق شهروندی و نیازهای شهری، امر شهرسازی درست محقق نمی‌شود و تلاش‌ها بیهوده خواهد بود؛

۲- سخنران بعدی دکتر ناصر بیاتی به دلایل شکست برنامه‌ها و طرح‌های شهرسازی در ایران اشاره کرد که بی‌ارتباط به موضوع پیشین نبود و اگرچه نمونه‌ها بیش‌تر از تهران بزرگ بود،

۱. درباره‌ی حقوق شهروندی، نظر خوانندگان را به فصل‌نامه‌ی «نگاه نو» شماره‌ی ۱۲۳ پاییز ۹۸، که ویژه این مطلب و همچنین مطالب مفید دیگری درباره‌ی صحبت‌های برندگان صلح نوبل و خاطرات فرهنگوران کشورمان است، جلب و سفارش به خواندن آن دارد.

۲. در بسته‌ای که تهیه شده و به حاضران ارائه گردید، کتابی با عنوان: «**شهر همگان**» نوشته‌ی دکتر سیدمهدی معینی دکترای شهرسازی از دانشگاه نیوکاسل انگلستان بود که مدتی سابقه‌ی مدیریت ارشد اجرایی در شهرداری تهران را داشته و هم‌اکنون در کار تدریس در دانشگاه آزاد اسلامی تهران به پژوهش در مسایل شهری، فضاهای عمومی، توسعه‌ی فضاهای شهری و حمل و نقل می‌پردازد.

این کتاب به دنبال کتاب‌های پیشین وی، با عنوان شهرهای پیاده‌مدار و فرآیندهای توسعه‌ی شهری حاصل پیش از دو دهه تجربه‌ی نویسنده در امر فعالیت‌های اجرایی، پژوهش و تدریس در حوزه‌ی شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری است.

کتاب مزبور شامل هفت فصل جداگانه شامل کلیات، دیدگاه نظری به طراحی برای همگان، سیاست‌ها و شاخص‌های طراحی شهر همگان، ملاحظات طراحی در شهر برای پاسخ به نیازهای همگان، آماده‌سازی شهر برای کودکان، زنان، شهروندان پنهان و مدیریت بحران در شهر همگان است که به گونه‌ی جذابی به ذکر منابع و واژه‌نامه و پیوست و خلاصه‌ی انگلیسی به زیور طبع آراسته شده است. کتاب هم‌چنین دارای پیش‌درآمد و مقدمه‌ای نوشته‌ی کتر علی مدنی‌پور استاد شهرسازی دانشگاه نیوکاسل انگلستان است که به اهمیت توجه همگان در برنامه‌ریزی‌های شهری پرداخته و لزوم رعایت این اصول را برای ایجاد جامعه‌های پایدار با مطالعه‌ی موردی از شهرهای دیگر دنیا گوشزد کرده است.

کتاب در آغاز هر فصل، گفته‌هایی از بزرگان دنیا را در امر شهرسازی گنج‌ناییده است؛ از جمله در فصل اول، کلامی زیبا از **سهراب سپهری از کتاب «هنوز در سفرم»**: «معماری شهر من آدم را قبول داشت. دیوار کوچکچه همراه آدم راه می‌رفت. خانه همراه آدم، شکسته و فرتوت می‌شد. همدردی داشت. شهر من الفبا را از یاد برده بود، اما حرف می‌زد، **جولانگاه قریحه بود، نه جای قدم زدن تکنیک.**

در این شهر ما به آگاهی نمی‌رسیدیم. اهل سنجش نمی‌شدیم. شکل نمی‌دادیم. در حساسیت خود شناور بودیم. دل می‌باختیم، **شيفته می‌شدیم و آن چه می‌اندوختیم، پیروزی تجربه بود.** و من فکر می‌کنم امروز که این همه کارشناس خبره در شهرسازی داریم و این همه ادبیات و کتاب آماده شده که تا سی سال پیش به این اندازه‌ها نبود، چطور این همه نابسامانی به‌ویژه در کلان‌شهرهای مان این همه افزایش یافته است؟ **آیا مهندسان مقصر بوده‌اند یا مدیریت کلان کشورها؟**

۳. افزون بر این، در همین مجموعه نشست‌ها مطلبی هم از سوی **گروه تخصصی شهرسازی سازمان نظام مهندسی ساختمان استان فارس** مطلبی با نام «**ضرورت اجرایی شدن طرح جزییات شهرسازی - فضاهای شهری در راستای تحقق حقوق عمومی و حق به شهر**» تهیه شده بود. بخش‌هایی از آن را در این‌جا می‌آوریم.

خاستگاه فلسفی مفهوم «**حق به شهر**» را از دیدگاه واضح آن، هانری لوفور می‌توان جست‌وجو کرد. او بر این باور است که انباشت سرمایه در جوامع سرمایه‌داری معاصر، از طریق شهری شدن اتفاق

می‌افتد و هم‌زمان، نظارت و مراقبت از شهر از شهروندان گرفته و منافع حاصل از شهری شدن به نفع سرمایه مصادره می‌شود. دیوید هاروی نیز معتقد است فرآیند شهرسازی، مسیر اصلی کاربرد سرمایه‌ی مازاد است. او دست‌آورد سیاست‌های نولیبرالی در شهرسازی را توزیع سرمایه‌ی شرکتی و طبقه مرفه جامعه می‌داند که کنترل و خواسته‌ی این طبقه را بر فضای شهری گسترانده و حق به شهر را به‌طور روزافزونی در اختیار منافع خصوصی و نیمه خصوصی قرار داده است. حق به شهر به طور عام درصدد پس گرفتن حق نظارت و مراقبت از شهر و استفاده از منافع شهری شدن سرمایه، برای همه‌ی شهروندان است. بنابراین در این راه به نظر می‌رسد مسئولیت شهرسازان خطیر است.

انتخاب کتاب «**شهر همگان**» که بر امکان بهره‌مندی مطلوب از فضاهای شهری و عمومی به عنوان حقوق اولیه‌ی همه‌ی شهروندان تأکید دارد و تحقق آن را در راستای تحقق عدالت اجتماعی و حقوق شهروندی ضروری و الزامی می‌داند. در همین راستا بوده است آن چه که در فصل دوم با اشاره به مفهوم فضا، بازتولید آن و اهمیت فضاهای عمومی در این رابطه، به طرح مسئله‌ی وضعیت دسترسی به فضاهای عمومی در شهرهای کنونی به عنوان یکی از ساده‌ترین حقوق شهروندی اشاره دارد. مؤلف به نوعی به دنبال تغییر نگرش در مدیریت شهری به موضوعی است که چندان در اولویت آن‌ها نبوده است و وجود مطالعات، قوانین، آیین‌نامه‌های اجرایی و ضوابط و مقررات از سال ۱۳۵۷ و وضعیت تأمل‌برانگیز کنونی را گواه آن می‌داند. از این رو **سیاست و شاخص‌های «طراحی شهر همگان» را در پاسخ به وضعیت موجود در فصل سوم ارائه می‌کند.** او ایده‌ی مطرح شده خود را در فصول بعدی تحت عناوین ملاحظات طراحی شهر برای پاسخ به نیاز همگان به‌ویژه توان‌خواهان، کودکان و زنان تبیین می‌نماید و در نهایت، در فصل هفتم به موضوع مدیریت افراد آسیب‌پذیر در معرض بحران با بهره‌گیری از تجارب مدیریت بحران دانشگاه یورک تورتو کانادا می‌پردازد. نکته‌ی جالب توجه این که در اولین مطالعات انجام شده توسط مؤسسه‌ی توسعه‌ی بین المللی هاروارد که به دعوت شهرداری تهران در سال ۱۳۵۷ انجام شده است و نتایج آن تحت عنوان **کتاب راه حل گروه هاروارد** برای طراحی شهر تهران توسط شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری منتشر شده است، اشاره به دو نکته زیر دارد (ص ۶۶) که به اعتقاد مؤلف کتاب و صاحب‌نظران در بسیاری از ابعاد با شرایط کنونی چنان متفاوت نیست:

ارزیابی وضع موجود کیفیت خیابان‌ها در شهرهای استان در قالب گزارش‌ها و ارزیابی شاخص‌های مناسب‌سازی فضاها و اماکن عمومی برای توان‌خواهان نیز، نشان می‌دهد که متأسفانه علی‌رغم هزینه‌های هنگفت سالیانه‌ی شهرداری‌ها در زمینه‌ی اجرای طرح‌های کف‌سازی پیاده‌روها، شاهد وضعیت مناسب‌سازی شده این فضاها نیستیم. بررسی‌های کمیسیون تخصصی شهرسازی نشان می‌دهد یکی از دلایل عمده، عدم وجود یا عدم توجه به **فرآیند اصولی مناسب سازی فضاهای شهری** است، آن چه که پیش‌نهاد می‌شود در فصل چهارم کتاب «**شهر همگان**» مورد توجه مؤلف محترم در چاپ آتی کتاب قرار گیرد و در گزارش مؤسسه‌ی هاروارد نیز بدان تلویحاً اشاره شده بود.

